

KATEGORIJA SPOLA V NADIŠKEM NAREČJU: NEKAJ VPRAŠANJ¹

V nadiškem narečju se glede kategorije spola izpričujejo pojavi, ki se zdijo povezani z morebitnim vplivom furlanščine, ki kot romanski jezik ne pozna srednjega spola in ki v čedajski varianti vzporeja nasprotje med moškim in ženskim spolom s končnicami *-ø* in *-a*. Obravnava odpira nekatera teoretična vprašanja in nakazuje nujnost preverjanja pojavov v drugih slovenskih govorih.

In the Nadiža dialect the category of gender displays some features that seem to be connected with the influence of Friulian, which as a Romance language does not have neuter gender and, in its Cividale variant, employs the endings *-ø* and *-a* for the opposition between masculine and feminine genders. The paper tackles some theoretical questions and points out the necessity of checking these phenomena in other Slovene dialects.

0 Uvod

Pred kratkim sem dokončala raziskavo o spolu v nadiškem narečju in nazadnje opazila, da izsledki raziskave postavljajo vrsto vprašanj, ki bi jih bilo treba pojasniti in tako bolje razlagati obravnavane pojave, še prej pa preveriti primernost metodoloških meril, ki sem jih uporabila in od katerih je seveda odvisna verodostojnost rezultatov.

V tem posegu želim kratko orisati probleme, ki so izšli iz raziskave, h kateri so me privedla nekatera jezikovna dejstva, ki sem jih opazila pred desetimi leti, ko sem na terenu preverjala narečna besedila, ki jih je pred stoletjem v Nadiških dolinah zapisal Baudouin de Courtenay.² Te podatke sem potem primerjala s tis-

¹Referat na 6. Primorskih slovenističnih dnevih, posvetu slovenistov iz Slovenije in Furlanije-Julijske Krajine, ki je bil v organizaciji Slavističnega društva Trst-Gorica-Videm 6., 7. in 8. 4. 1995 na Opčinah pri Trstu. Izsledki raziskave, na katero se opira referat, so podrobneje prikazani v članku *La categoria del genere in un'area di contatto slavo-romanza v: Ce fastu?* 1995/2, str. 171–189, medtem ko so bili jezikovno-antropološki vidiki pójava podani v referatu *La »femminilizzazione« del neutro in un'area di contatto slavo-romanza na simpoziju »Dialettologia al femminile«*, ki ga je Univerza v Padovi priredila v kraju Pladen/Sappada 26.–30. junija 1995 (zbornik je v tisku).

²Poljski jezikoslovec je slovensko ozemlje večkrat študijsko obiskal. Njegovo prvo potovanje sega v leto 1873 in že takrat je zbral ogromno znanstvenega gradiva, a ga uspel le delno objaviti. Med neobjavljenim gradivom so bila vse do nedavnega tudi besedila, ki jih je zapisal v Nadiških dolinah in ki so zdaj dostopna v zbirki z naslovom *Materiali IV*,

timi, ki so jih v zadnjem času zabeležili drugi raziskovalci, predvsem v diplomskih nalogah; naj tu omenim Luciano Budal, katere obravnava nadiškega govora iz Gorenjega Marsina mi je bila temeljna opora. Razpolaganje z diahroničnimi variantami, ki jih je zabeležil poljski jezikoslovec, je omogočilo osvetlitev nekaterih točk, ki bi sicer ostale nepojasnjene, sprotne probleme pa sem razreševala z usmerjenimi poizvedovanji med rodnimi govorcji.³

Opazena jezikovna dejstva so kazala na možnost romanskega in predvsem furlanskega vpliva, kar je seveda verjetno glede na tisočletni stik med obema etnijama. Hipoteza romansko-slovanskega mešanja (interference) je privedla do sistemske primerjave nadiškega narečja s furlanščino in s slovenskimi govori, ki niso v stiku z romanskimi. Ker nisem razpolagala s slovenskimi repertoriji, ki bi tipološko ustrezali uporabljenim in torej odražali spontani govor, je bil v primerjavo pritegnjen slovenski knjižni jezik, kar je seveda šibka točka raziskave.

Kot jezik v stiku obravnavam furlanščino in ne italijanščino ali beneško narečje, saj je bila italijanščina na tem območju in v Furlaniji sploh uvedena šele leta 1866, beneščina pa kot visoka zvrst ni nikoli prišla v jezikovni repertoar Furlanov v neposredni bližini nadiških dolin. Zato govorim o dvojezičnosti in ne o trojezičnosti, čeprav upoštevam tudi to možnost, ko gre pri obravnavi za zadnje stoletje in še posebej za današnji položaj. Naj vendarle pojasnim, da je nasprotje med nekdanjo slovensko-furlansko dvojezičnostjo in sodobno trojezičnostjo, ki vključuje tudi italijanščino, predvsem kakovostno. Vemo namreč, da je bila do srede prejšnjega stoletja raba nadiškega narečja prevladujoča in da je bila torej dvojezična pristojnost (kompetenca) povsem neuravnovešena v prid materinščini, medtem ko danes, s prodorom italijanščine, vse bolj opažamo nasprotno neravnotežje, poleg tega pa znatno zmanjšanje vpliva furlanščine.

1 Težnja ženskih samostalnikov na soglasnik, da prevzamejo končaj *-a*

Moja raziskovalna podmena je vzniknila iz dveh vrst jezikovnih dejstev, ki jih opazimo na stičnem območju: iz težnje ženskih samostalnikov na soglasnik, da bi v im. ed. prevzele končnico *-a*, ter iz prisotnosti končnice *-a* v sosednjih furlanskih govorih, medtem ko imajo osrednji furlanski govori končnico *-e*. Frances-

kjer so v Uvodu prikazana njegova jezikoslovna naziranja in dialektološka dejavnost (Baudouin 1988: 11–57).

³Poizvedovanja sem opravila januarja 1995 v Sarženti (Sorzeno) v občini Špeter (San Pietro al Natisone) ter v Matajurju (Montemaggiore) in Mašerah (Masseris) v občini Sovodnje (Savogna) s pomočjo naslednjih informatorjev: Gino Massera (ok. 70 let), Velicaz Agostina in Giuseppe (ok. 70 oz. 75 let) za Mašere; Emilia Medves (ok. 70 let), Tomasetig Ada (42 let) in Tomasetig Angela (50 let) za Saržento; za Matajur pa Božo in Pasquale Zuanella (53 in 47 let), ki sta k odgovorom pritegnila tudi 78-letno mater.

cato ta končni *-a* razlaga kot ohranjanje latinskega *-a*, katerega vitalnost je okrepil vpliv slovanskega modela; sama sem to razlago preformulirala v smislu, da gre poudariti obojestransko privlačno moč končnice *-a*, ki je skupna obema sestavoma, in da torej medsebojni vplivi to moč še krepijo. V tem smislu bi morali na težnjo nadiškega narečja, da spremeni glasovno podobo ženskih samostalnikov na soglasnik, gledati kot na odgovor furlanščini. Ker pa ta potek pomeni izgubljanje kategorije ženskih samostalnikov na soglasnik in statistično krepitvo nasprotje med ženskimi samostalniki na *-a* in moškimi na soglasnik, se mi zdi, da ga gre vključiti v širše tipološko prilagajanje furlanščini. Slednja namreč v primerjavi s slovenščino kaže višjo stopnjo funkcionalnosti v oblikovnem nasprotju ženske končnice na *-a* in moške na soglasnik.⁴

Naj navedem nekaj primerov (ženskih samostalnikov na soglasnik, ki v nadiškem narečju prevzamejo končnico *-a*):

1) ksl. *kokoš* nad. *kakùoša* (ksl./nad. *petelìn*) [furl. *Ž gialina*, M *giàl*]

V primerjavi z varianto *kakùoš*, ki jo je zapisal Baudouin, je današnja oblika hiperkarakterizirana v okviru gibanja, ki je že samo po sebi jasno, saj je uresničeno na ravnini besedja (*Ž kakùoš* – M *petelìn*). Z oblikovnimi sredstvi doseženo preobilje bi lahko predstavljala še eno, čeprav drugotno konvergenčno točko s furlanskim modelom, ki moški obliki *giàl* stavi nasproti obliko *gialina*, označeno kot žensko tako s končnico *-a* kot s pripono *-in-*.

2) ksl. *piščal* nad. *piščtela* (anat.) (Bud. 59)

3a) ksl. *britev* nad. *brìta za brit* (Bud. 153c)

3b) ksl. *bukev* nad. *búkva* (Bud. 395)

3c) ksl. *breskev* nad. *brìeska* (Bud. 408)

⁴V furlanščini je nasprotje med žensko edninsko končnico *-a* in moško *-ø* povsem prevladujoče v primerjavi z nasprotjem med soglasniškim končajem ženskih samostalnikov (*sûr* 'sestra', *siùm* 'spanje', *oraziòn* 'molitev') in samoglasniškim končajem moških samostalnikov (*làri* 'tat', *giandârma* 'žandar' in *litro* 'liter', kjer sta končna *-a* in *-o* odsev italijanščine, iz katere besedi izhajata). V knjižni slovenščini je razlika med obema tipologijama manjša, kot lahko sklepamo iz primerjave nekaterih podatkov, ki so izšli iz pred kratkim opravljene raziskave, po kateri je 35,07 % ženskih samostalnikov na *-a* proti 8,99 % ženskih na *-S* (točneje *i-jevskih*) in 39,05 % moških na *-S* (Neweklowsky: 341). V nadiškem narečju predstavljajo kategorijo domačih moških samostalnikov na samoglasnik le besede *ocjà* (Bud. 604), ksl. *oče*, *táta* (Bud., str. 442) in *priča*; slednja je ohranjena kot strokovni izraz v ožjem pomenu *priče* na sodišču, medtem ko se za poročno *pričo* uporablja izposojenka *testimòn* (prim. Raffo: 162). Pogosti pa so moški samostalniki na *-o* med izposojenkami, vendar se tudi ti integrirajo s samostalniki na *-S* od rod. dalje (*nono -una*, *radjo -julna*; prim. Cronia, str. 324). Med ženskimi samostalniki na samoglasnik, ki ni *-a*, pa beležimo le samostalnik *hčí -erè* (Bud. 607).

3d) ksl. <i>cerkev</i>	nad. <i>cièrkva/cièrku</i>	(Bud. 174)
3e) ksl. <i>obutev</i>	nad. <i>obùtva</i>	(Bud. 400)
3f) ksl. <i>podkev</i>	nad. <i>potkovà/potkù</i>	(Bud. 127)
3g) ksl. <i>postrv</i>	nad. <i>postrovà</i>	(Bud. 376)
3h) ksl. <i>ženitev</i>	nad. <i>ženitva/žembà</i>	(Bud. 460)

Primeri podrazdelka 3) so še posebej prikladni za ponazoritev poteka, ki je v teku v nadiškem narečju. Gre namreč za nekdanje u-jevske osnove, ki so bile že v praslovanščini pritegnjene v ženske a-jevske in i-jevske sklanjatve, kar je za slovenščino dokumentirano celo v imenovalniku ednine, saj najdemo varianto na *-a* poleg tiste na *-ev*, sprejete v knjižni jezik.

V nasprotju s tem, kar kažejo variante v naši listi (vse s končnico *-a*, ki se le v dveh primerih premenjuje z *-u* < *-ev*), je Ramovš nadiško narečje skupaj z drugimi primorskimi govori vključil v skupino, za katero je značilna soglasniška končnica. Ramovša pri tem podpira tudi Baudouinovo gradivo, ki prav tako beleži soglasniške končnice: *cirfoh* (za *cirkof* ksl. *cerkev*), *brskú* (z *-u* < *-ev* (*leu/*)) 'ohrovť' ksl. *brôškev* (Bezljaj), *malítu* ksl. *molitev* (prim. Baudouin : 178, 184 in 210). Lahko torej sklepamo, da gre vsaj pri tej listi primerov za novejšo inovacijo, ki je še v teku, kot kažeta dvojnici 3d) e 3f).

Zdaj pa še nekaj vprašanj v zvezi s prikazanimi primeri: 1. Čeprav so se slovenski govori v Italiji v preteklosti na romanski vpliv odzivali na različne načine in torej naše hipoteze a priori ne gre razširjati na druge stvarnosti, bi bilo vendarle zanimivo preveriti, ali so tudi v drugih slovenskih govorih, ki so v stiku s furlanskimi, za katere je značilna ženska končnica *-a*,⁵ pojavi, ki se dajo primerjati z opisanimi. 2. Sprašujemo se tudi, ali se v primerih drugačnega, torej ne romanskega jezikovnega stika, v jeziku pojavljajo spremembe glede spola, ki jih lahko sistematično pripišemo vnašanju. 3. Ali težnja, ki smo jo ugotovili v nadiškem narečju, zadeva tudi osrednja slovenska narečja (saj nam je tu kot predmet primerjave služil knjižni jezik). V primeru pozitivnega odgovora bi bilo treba podmeno o vplivu jezikovnega stika ne le popraviti, temveč celo umakniti pred splošnejšo razlago, ki je bila že uporabljena ob drugih jezikovnih stvarnostih (tako naj bi latinščina pokazala težnjo po nasprotju med sklanjanjem samoglasniških osnov, v okviru katerih so bile a-jevske občutene kot ženske, in polsamoglasniških, zvočniških ali soglasniških osnov; pa tudi italijanščina teži k protistavi *-a* za ženski in *-o* za moški spol). Te poteke naj bi konec koncev združevala naravna težnja jezikov, da odpravijo večoblikovnosti, ki so negospo-

⁵ Če upoštevamo Francescatove podatke, ki jih prikazuje tabela št. 7 v njegovem delu *Dialettologia friulana* (1966, str. 42), bi raziskovalna podmena morala zadevati ne le čedajsko območje, temveč tudi goriško.

darne in slabo razvidne, ter posplošujejo oblike, ki enoznačno kažejo svojo slovnično podobo. V našem primeru nasprotja med moškim in ženskim spolom bi poenostavitev oblikovnih sredstev ustrezala merilom predstavnosti, s katerimi se vzpostavlja vzporednost med slovnično in naravno razliko, pri čemer se slednja lahko naslanja tudi na parametre, ki niso nujno istovetni z naravnim spolom.

2 Težnja ženskih samostalnikov h končaju *-a* in izguba srednjega spola

Pregled samostalnikov srednjega spola v nadiškem narečju nas je opozoril na vrsto pojavov, ki po eni strani kažejo šibkost srednjega spola, kar je sicer značilno tudi za druge slovanske jezike, po drugi strani pa nam dovoljujejo ugotavljanje smernic tega ne ravno lahkega spreminjanja. Na tem mestu bom opozorila le na tiste pojave, ki so v tesni zvezi z obravnavano težnjo.

Predvsem je jasno, tako teoretsko kot na ravni obravnavanega narečnega razvoja, da je prehod končnice *-o*, značilne za srednji spol, v *-a* veliko bolj relevanten pojav kot dodatek končnice *-a* samostalnikom, ki so že ženskega spola: na razvojni ravnini namreč implicira opuščanje srednjega spola, ki se lahko s posameznih besed endemično razširi vse do opustitve srednjega spola kot kategorije, na teoretski ravnini pa se postavlja zahteva po raziskavi vzrokov.

V drugih narečnih okoljih, tako na primer v remšniškem narečju, lahko prehod *-o* v *-a* pripišemo glasoslovnim vzrokom, akanju, ki je zajelo ponaglasne *-o-je*. Nadiško narečje pa pozna akanje le v prednaglasnih zlogih (ksl. *kokoš* > nad. *kakùoša*) in si torej primerov, ki sledijo, ne moremo razlagati fonetično:

4a) ksl. <i>bedro</i>	nad. <i>bedrà</i>	(Bud. 57)
4b) ksl. <i>predivo</i>	nad. <i>prediva</i>	(Bud. 323)
4c) ksl. <i>jabolko</i>	nad. <i>jàbuka</i>	(Bud. 405)

Bedrà in *jàbuka* bi lahko bili diasistemski varianti, ki jih najdemo tudi v drugih slovenskih repertorijih. Za primer 4c) pa lahko z gotovostjo trdimo, da je še konec 30. let tega stoletja nadiščina poznala varianto na *-o* (Rieppi). Preostaja nam torej primer 4b), ki ga ob odsotnosti zunanjih primerjav vzporejamo s primerom 4c). Glede slednjega naj pripomnimo, da se *jàbuka* v svoji novi preobleki povsem prilagaja nadiškim ženskim samostalnikom, ki označujejo hkrati drevo in sadež (*hrùška*, *čarièšnja*, *čiešpa*).

Na osnovi orisanega se nagibamo k razlagi prehoda *-o* > *-a* v smislu formalnega prilagajanja ustreznim furlanskim izrazom *cuèssa*, *fibra* in *mèla*, ki so vsi ženskega spola in na *-a*. V primeru 4c) pa gre seveda upoštevati tudi hkratno notranje gibalo.

Dodatni dokaz za prilagajanje furlanščini nam nudijo srednji samostalniki, ki so prešli v moški spol in pri katerih je zunanji model jasno razviden:

5) ksl. <i>resje</i>	nad. <i>resjòn</i>	(Bud. 445) [furl. M <i>grìòn</i>].

V okviru izposojenk lahko na možnost ustrežanja med domačim srednjim in furlanskim ženskim spolom na *-a* kaže nadiški ženski samostalnik *rúša* 'garje', prevzet iz furlanskega *russâ* 'praskati', razumljenega kot ženski samostalnik na *-a*, ki je nadomestil samostalnik srednjega spola *garje*, iz istega korena kot *garati*.

Odsotnost analognih znotrajsistemskih izravnjav, torej samostalnikov srednjega spola, ki se s spremembo spola prilagajajo drugim domačim izrazom⁶ (kot v primeru *jàbuko* > *jàbuka*), nas navaja k zaključku, da je opustitev srednjega spola pri samostalnikih, ki označujejo neživo, odvisna pretežno od furlanščine, in to tako glede izbire premenilnega spola kot glede njegove označitve s pomočjo nasprotja *Ž -a*, *M -S*. Če ta razlaga ni daleč od resnice, bi spremembo spola lahko označili kot oblikoskladenjski kalk po vzoru furlanščine. Če bi nato tudi samo ošibitev srednjega spola pripisali tesni zvezi nadiščine s furlanščino in italijanščino, katere vpliv se je v zadnjem stoletju večal, bi lahko pojav povsem vključili v potek tipološkega prilagajanja, ki smo ga postavili kot začetno podmeno. Prilagoditev bi v tem primeru ne zadevala le oblikovnih vidikov nasprotja *M* proti *Ž*, temveč samo zgradbo kategorije spola.

Glede naših opažanj in porajajočih se vprašanj v zvezi s samostalniki srednjega spola, ki označujejo neživo – primeri, ki označujejo živo, kakor *tele*, *dete*, *dekle*, gredo drugo pot – lahko ugotovitve strnemo takole: 1. Kakor pri ženskih samostalnikih na soglasnik bi bilo tudi pri samostalnikih srednjega spola podmeno vnašanja treba preveriti v različnih položajih jezikovnega stika. Še posebej bi bilo treba pregledati, koliko je lahko prisotnost srednjega spola v nemščini vplivala na njegovo ohranjanje v slovenščini, na nasproten ali vsaj drugačen način kot v nadiščini. 2. Potrebno bi bilo preveriti ohranjanje srednjega spola v govorih, ki niso v stiku z drugimi jeziki in kjer spremembe spola ne moremo pripisati gla-

⁶Resda obstaja primer srednjega spola, ki se je zamenjal z ženskim iz notranjih sistemskih vzrokov, vendar je to poseben primer in ostaja zato povsem osamljen. Gre za samostalnik *ùoč* 'oko', spočetka srednjega spola kot ksl. *okó*, ki v množini sledi sklanjatvi ženskih i-jevskih samostalnikov (im. *očí*). Nadiška ženska oblika je torej analogično povzeta po množini. Podatki, ki sem jih sama zbrala v Sarženti 22–3–1995 pri družini Tomasetig, se nekoliko razlikujejo od podatkov Budalove (prim. Bud. 826 in str. 287). Za ednino naj navedem im. *tàle ùoč je bûna* 'to oko je bolno', rod. (*ot*) *mojè očí* 'mojega očesa', tož. *nu ùoč ardèču* 'rdeče oko'. Drug primer analogične narave, na katerega me je opozorila Živa Gruden in je iz priredbe dramskega besedila za Beneško gledališče, pa zasluži večjo pozornost, saj se zdi, da odpira tretjo možnost za prehod samostalnikov srednjega spola v ženskega poleg obeh, ki so bile doslej upoštevane (vnašanje in glasovni tip). V primeru, ki ga navajamo: *Tle ne ušafata še no zarno prahu, zak jo pobrišem ...* ('Tu ne najdete niti zrna prahu, ker ga pobrišem ...') je srednji samostalnik *zarno* razumljen kot ženski zaradi homofonije z ženskimi samostalniki na *-a* in *-u*, do katere pride v tožilniku.

soslovnim vzrokom. Če je v takih govorih zaznavna ošibitev srednjega spola, bi bilo zanimivo ugotoviti, kaj nanjo vpliva in v katerih smereh se odvija v primerjavi z nadiškim narečjem.⁷

3 Vpliv naravnega spola na poteke, ki so v teku v nadiškem narečju

Prisotnost nadiških izrazov, ki označujejo samca živali in so avtonomno izpeljani iz ženskega samostalnika na *-a* nas nagiba k domnevi, da gre razloge za težnjo k oblikovnemu nasprotju žensko na *-a* in moško na *-S* iskati v najbolj gospodarnem in zaznavnem izražanju naravnega spola s končnicami (pri čemer soglasniški končaj pri moškem spolu ustreza ničtemu morfemu). Naj za ponazoritev navedemo nekaj primerov:

6a)	ksl. <i>Ž gos</i>	nad. <i>òča</i>	[furl. <i>òcia</i>] ⁸
	ksl. <i>M gosàk</i>	nad. <i>oçòn</i>	[furl. <i>ocàt</i>]
6b)	ksl. <i>Ž raca</i>	nad. <i>ràca</i> (Bud. 340)	[furl. <i>ràzza</i>]
	ksl. <i>M racàk/ràcman</i>	nad. <i>racòn</i>	[furl. <i>razzàt</i>]

Kot lahko vidimo, je v slovenščini opazno zavajajoče večobličje, predvsem v primeru ženskega samostalnika na soglasnik *gos*: nadiško narečje je pomensko-oblikovno neskladje drastično rešilo s trikratnim poseganjem v furlanščino. Kalkiralo je namreč model tvorjenja parov *òcia-ocàt, ràzza-razzàt* (*Žl-a* proti *Ml-S*), pri katerem je razmerje med spoloma najbolj razvidno in dosledno, uporabilo je priponsko obrazilo *-òn* za moški spol ter končno prevzelo še izposojenko *òča* v zameno za *gos*.

Skrivnost te izvorne in nepričakovane rešitve gre iskati v obrazilu *-òn*, ki mu je nadiščina dala vrednost, ki je v furlanščini nima. Slednji ima sicer v furlanščini več vlog, najsplošnejša je povečevanje fizičnih in moralnih lastnosti (*bielòn* iz *bièl 'lep'*; *badajòn* iz *badajâ 'klepetati'*), nima pa vloge golega označevalca moškega spola. In vendar kaže, da je bil razumljen prav v tem smislu, ko so slovenski govorniki večalno sestavino navezali na moški spol in mu jo podredili. Te oblike moškega spola so poleg vsega še prvotne glede na ustrezno žensko obliko. Pomenskemu postopku je sledila osamitev obrazila, ki je v nadiškem narečju

⁷ Pri raziskovanju bi bilo seveda treba upoštevati tudi možnost, ki smo jo za nadiško narečje označili kot tretjo na osnovi primera, navedenega v opombi 6.

⁸ Raffo omenja tudi domačo varianto *husà* (kjer *h-* označuje zvoneč velarni pripornik, narečni refleks za ustrezní zapornik), pri čemer opozarja na posebnost »prehoda iz moškega v ženski spol z dodatkom končnice *-a*«. Ksl. *gos* je v resnici ženskega spola. Dodatek končnice *-a* smo obravnavali v 1. razdelku, naj tu le še opozorimo, da je ta varianta označena kot vseslovenska ljudska varianta v Bezlajevem repertoriju (pod geslom *gòs*).

postalo izredno tvorno, saj se uporablja tako na izvorniku zvest način kot v primeru botaničnih izrazov (npr. *resje*, ki je prevzelo moško obliko *resjòn* po obliko-skladenjskem kalku iz furlanskega *grìòn*), kakor tudi povsem svobodno, kot v primerih pod številko 6).

Po podmeni, ki sem jo predstavila na začetku tega razdelka, izhaja pomenska tvornost in visoka stopnja funkcionalnosti obrazila -òn kot označevalca moškega spola iz njegove aplikacije na izraze za živo, kjer tudi znotraj pregibanja ohranja najvišjo stopnjo zaznavnosti. Od tu naj bi obrazilo nato razvijalo svojo privlačno moč tudi na spolno nemotivirane samostalnike. S tega vidika bi izpeljanka *racòn* morala biti vsaj na strukturalni ravnini pred *resjòn*.

Kar smo povedali za moški spol, bi bilo treba ponoviti tudi za ženski spol, v smislu, da tvornost obrazila -a, vezanega na naravni spol, privlači v svoje področje ženske samostalnike na soglasnik, ki označujejo živo (npr. *kokoš*) ali neživo (glej primere pod 3)), pa tudi samostalnike srednjega spola, ki označujejo neživo in ki preidejo v ženski spol (primeri pod 4)).

Dodaten dokaz katalizacijskega delovanja obrazila -òn nam lahko nudijo novejšje romanske izposojenke na -jòn, pri čemer gre za furlanske italianizme ženskega spola ali za italijanske izposojenke. To so pojmovni samostalniki učenega izvora (*proibizione, persuasione*) ali novejšjega nastanka (*premiazione*), pa tudi konkretni, vendar spolno nemotivirani in torej neproduktivni samostalniki (*regione, colazione*). Ker gre za sodobne izposojenke, ki prehajajo iz množičnih občil v vsakdanji govor, bi pričakovali, da se ujemalno vgradijo kot samostalniki ženskega spola, saj današnji dvojezični govorniki povsem razumejo italijanščino in furlanščino in znajo točno razlikovati izvorne obliko-skladenjske značilnosti. V nasprotju s tem je bilo večkrat zapaženo, da je spol v nadiškem narečju v teh primerih nepredvidljiv, kot dokazuje izpisek iz krajevnega lista 1986–87, kjer ženske oblike *region(ah)*, *manifastacjon*, *imprešjon*, *emančipacion* soobstajajo ob moških *migracjon(u)*, *premjacjon*, *protecion(a)* (Skubic: 61 in 63; glej tudi Morato, str. 150).

Kako naj si razložimo to čudno obnašanje?

Menim, da odraža spopad med zavestnim zaznavanjem ženskega spola in avtomatičnim prilagajanjem domačim oblikam moškega spola, ki se praviloma končujejo na soglasnik, in to zaradi glasovne podobnosti med furlanskim obrazilom -(i)òn in moškim -òn, ki je sicer etimološko tuj, a življenjski do take mere, da njegova potencialna motivacija prevlada nad jezikovno udejanjeno.

Implikacije razmerja med naravnim in slovničnim spolom odpirajo vprašanje, ki je tako splošno, da ga ne moremo omejiti na eno samo ali na nekatere vrste jezika. Lahko si le želimo, da bi prišlo do obravnave in preverjanja v drugih sotvarjih slovenskega diasistema.

4 Srednji spol glede na parametre živo/neživo, ednina/množina

V drugem razdelku naših izvajanj smo obravnavali samostalnike srednjega spola, ki zaznamujejo neživo in ki, tako kaže, spreminjajo spol pod vplivom ustreznih romanskih ustreznikov. – V naslednjem razdelku smo postavili domnevo, da zgolj oblikovne spremembe, kot npr. *kakùoš* > *kakùoša*, *postrv* > *postrovà* ter spremembe spola tipa *resje* > *resjòn*, *predivo* > *prediva* temeljijo na nasprotju naravnega spola, ki se izraža v pregibanju s končnicami: moški spol na soglasnik, ženski na *-a*.

Ker zabeleženi pojavi označujejo zgolj težnjo, se zdi samoumevno, da vsaka tipologija vsebuje tudi bolj ali manj razsežna še nedotaknjena področja. Tako ostajajo ženski samostalniki na soglasnik kot npr. *lúč*, *kùost*, *jèsin*, *čàst*; ali srednji, ki označujejo neživo: *oknò* se na primer dobro drži. Če pa hočemo z gotovostjo označiti stanje srednjega spola v nadiškem narečju, moramo iti prek zgolj oblikovnega pojavljanja ter opazovanje razširiti na organsko raven oblikoskladenjskih odnosov, ki jih srednji samostalniki vzpostavljajo.

Če torej trdimo, da se samostalniki tipa *oknò* dobro držijo, stoji za trditvijo širše opazovanje. Prav tako smo opazovali srednje samostalnike z osnovo na *-t-*, ki označujejo živo, ter na obe kategoriji aplicirali parameter ednina/množina, na katerega relevantnost je pred kratkim opozoril Stankiewicz.

Po Stankiewiczu se namreč atomizaciji pojavov v zvezi z ednino postavlja nasproti uniformnost pojavov v zvezi z množino, kar se nasploh obravnava ne kot kazalec večje ohranjenosti srednjega spola glede na ednino, temveč, glede na rednost pojava, kot dokaz izravnave že iztrošene novote. Posebnost množine, vedno v zvezi z imenovalnikom in tožilnikom, predstavlja ohranjanje a-jevske končnice, ki je značilna za srednji spol, kljub temu, da prihaja do ujemanja z ženskim spolom, kot v primeru *velíke ókna* (Budal, str. 275). Ta pojav, znan kot feminizacija nevter, je izpričan, poleg ujemanja na *-a*, že pri prvih slovenskih piscih 16. stoletja in se v slovenskem knjižnem jeziku pojavlja vse do srede 19. stoletja, ko je izločen iz norme, kjer prevlada ujemanje z *-a*. V slovenistiki najdemo za pojav dve vrsti razlage: prva, tradicionalna, ne razločuje med tem pojavom in pojavi, ki zadevajo ednino, ter pripisuje oboje vzrokom fonetične narave (npr. Ramovš); druga, aktualnejša, priznava sistemsko naravo pojava in ga navezuje na strukturalne faktorje (Priestly) ali pomensko-zgradbene dejavnike (Stankiewicz). Preden nadaljujem, želim poudariti, da glasovno merilo kriterij, ki je bilo menda doslej edino upoštevano pri ednini srednjega spola, nikakor ne ustreza v primeru nadiškega narečja, ki se s tega vidika zdi potencialno varno pred spremembo, kot smo skušali dokazati s primeri 4. skupine. Izgubo srednjega spola gre tu pripisati zgradbenim dejavnikom. V kolikor so le-ti vezani na stik med jeziki, gre načinu in rezultatom ošibitve srednjega spola v nadiščini iskati vzporednice v ostalem

slovanskem svetu le tam, kjer so razmere primerljive.

Vzemimo zdaj spet v pretres množino samostalnikov srednjega spola, kjer je ujemanje žensko. Po novejših domnevah gre starost in rednost tega ujemanja v slovenskem prostoru⁹ v primerjavi z atomizacijo pojavov, ki zadevajo ednino, povezovati z manjšo pomensko nabitostjo množine v primerjavi z ednino ter z večjo zgradbeno sorodnostjo med srednjo in žensko sklanjatvijo. Množina res ni primerna za izražanje pojmovnih in skupnih imen (marveč le singulativnih); po drugi strani pa srednji samostalniki delijo z ženskimi in ne z moškimi lastnost, da imajo za imenovalnik in tožilnik isto končnico (ženski *-e*, srednji *-a* proti moškemu *-i* v im., *-e* v tož.). To dejstvo naj bi skupaj s splošno šibkostjo množine že zgodaj in stanovitno potisnilo samostalnike srednjega spola proti ženskemu.

Na raznočasijski (diahronični) ravnini lahko približanje ženskemu spolu – v obliki ujemanja – razumemo kot terapevtski poseg spričo nevarnosti, da se množina srednjega spola zamenja z dvojino, če predpostavljamo prehod končnice *-i* v dvojino srednjega spola v *-a*, ki je značilen za dvojino moškega spola. Tak *-a*, ki sovпада z *a*-jem v množini srednjega spola, bi lahko povzročil dvoumje v zvezi tipa *lepa mesta*, ki bi lahko izražala tako dvojino kot množino (Priestly: 359–363). Od tu torej korektiv v obliki ujemanja v ženskem spolu, pri čemer ostaja glasovna podoba samostalnika nespremenjena.

Ta diahronična razlaga se nam zdi zelo zanimiva, saj postavlja vprašanje, kateri spol se v resnici skriva za ujemanjem *-e -a*, torej v obrazcu, ki je sicer prisoten tudi v italijanščini v zvezah tipa *le belle braccia*, ki izhajajo iz nepravilnega ali bolje nepopolnega razvoja latinske množine srednjega spola. Primerjava z italijanščino nam je lahko v pomoč pri tako občutljivem vprašanju iz slovenske slovnice, če seveda upoštevamo sistemske razlike na tem specifičnem področju. Vemo, da italijanščina nima srednjega spola, kar seveda onemogoča možnost take razlage končnice *-a* pri samostalniku *braccia*. Najnovejša nam znana razlaga (Tekavčič) ujemanja *-e -a*, ki je značilno za stare latinske nevtrume tipa *ginochia*, *uova*, *membra*, itd., obravnava te primere kot skupna imena, kar najde etimološko potrditev v stari indoevropski kolektivni priponi *-a* (Pisani: 120; glede latinščine prim. Traina-Bernardi Perini: 126). Tako se izguba spola nadomesti s kategorijo števila, in sicer tako, da množinska ženska končnica *-a* prevzame pomensko vlogo skupnega imena, ki se izraža na obliko-skladenjski ravnini, torej z ujemanjem *-e -a*.

Če se zdaj vrnemo k nadiškemu narečju, opazimo, da prisotnost vitalnega srednjega spola v ednini preprečuje njegovo apriorno opustitev v množini in

⁹Točneje na Dolenjskem, v Beli Krajini, v Prekmurju ter na nekaterih območjih rovtarskih in primorskih govorov (prim. Stankiewicz, str. 148).

navaja k domnevi, da ujemanje *-e -a* dejansko implicira srednji spol. Če s tega vidika pretresemo prej orisane raznočasijske prehode, nam ujemanje *-e -a* prav zaradi tega, ker je do njega prišlo zato, da se prepreči morebitna zmeda med dvojino in množino srednjih samostalnikov, dokazuje vitalnost srednjega spola v množini. Sledje morfemov *-e -a* naj bi torej v slovenščini razbrali kot množina + srednji spol, nasproti razbiranju ženski spol + množina na *-a* (v funkciji skupnega imena), ki ga predpostavljamo za italijanščino.

Na teoretski ravnini utrjuje tako razbiranje nasprotje števila proti nasprotju spola, do katerega bi prišlo, ko bi opustili obliko-skladenjsko zvijačo, h kateri sta oba jezika posegla, da bi na nepravilni način izrazila skupno ime oziroma množino srednjega spola: v prvem primeru bi imeli za italijanščino **le belle bracce*, pravo množino kot pri *le belle foglie* (kjer tako **bracce* kot *foglie* izhajata iz latinskega srednjega spola), v drugem pa *velike gnizde* (oblika je v narečju izpričana za *velika gnezda*), pravi ženski spol kot *velike hiše*. Samo nadiško narečje nudi konkretne znake v prid naši razlagi.

Če bi v množini srednji samostalni res postal ženskega spola, bi se moral tako vesti ob vsakršni vrsti ujemanja. Dogaja pa se, da je takrat, ko ujemanje zadeva prvine zunaj sintagme, ki ji srednji samostalni pripada, ujemanje lahko moško ali žensko, glede na to, ali gre za živo ali neživo. Naj podam dva primera:

7a) *Vidin* [Ž] *tiste lepé* [S] *telèta*. *Su* [M] *tojí tèli al tísti*?

7b) [Ž] *Kájšne lepé* [S] *oknà!* *Su* [Ž] *nové?* *Su* [Ž] *tojé telé al tiste?*

Imenski zvezi *tiste lepé telèta* in *Kájšne lepé oknà* (predmet v tožilniku oziroma vzklik) se podrejata ustaljenemu obrazcu, kar se pa ne zgodi v navezovalnem povzemanju srednjih samostalnikov v vlogi osebka – 7a) *tèli al tísti*, 7b) *telé al tiste* – in v povedkovem določilu (v našem primeru so to pridevniki *tojí, nové* – pri čemer se predpostavlja ženska odnosnica – in *tojé*). Novota je torej v zvezi s skladenjskim dejstvom, ki bi ga lahko uvrstili v tako imenovani *long-distance control* (Chomsky: 77 in sl.), v smislu, da na pravila ujemanja vpliva oddaljenost med odvisnim in nadrejenim členom (Simone: 411 in sl.).

V ednini prihaja vedno do ujemanja besedne zveze v srednjem spolu, medtem ko se pri prvinah, ki so zunaj sintagme, ponavlja razlika, ki smo jo videli v množini, a z neskladnim izidom. Neživo ostane srednjega spola: im./tož. *tùole* (ksl. *tole*) – mišljeno je *oknò*; živo prevzame moški spol množinskih zaimkov: im. *tèl/tíst*, tož. *tèl/tíst* oziroma rod. *tèlega/tístega*, kot pri moških poimenovanjih živega – mišljeno je *telè*. Če je predmet v tožilniku živo, premena tožilnik/imenovalnik oziroma rodilnik ni naključna, marveč vezana na sociolingvistično spremljivko starosti. Ugotovimo namreč, da uporabljajo za tožilnik imenovalniško obliko mlajši govorci, medtem ko starejši uporabljajo rodilniško, slovnično pravilno obliko. Nediskriminirana raba moške imenovalniške edninske oblike

tako za osebek kot za predmet predstavlja torej inovacijsko potezo, kalk iz romanščine, ki jezikovno ne razlikuje kategorije živega in neživega.

Iz orisanega scenarija, polnega vprašanj, ki bi zahtevala poglobljeno raziskavo, bom skušala povzeti vsaj nekaj najvažnejših problemov:

1. V današnjem stanju jezika ujemanje *-e -a* ne predpostavlja srednjega spola, pa tudi ne sistematično ženskega, saj v primeru 7a) prihaja do ujemanja zunaj zveze v moškem spolu. Po drugi strani je težko določiti, če kaže žensko ujemanje v primeru 7b) na inovacijo po zgledu 7a) (če gre torej za »pravi« ženski spol ob predpostavki, da je ujemanje *-e -a* bilo prvotno le navidezno in da gre torej za srednji spol) ali na preprosto ohranjanje (navidezno ženskega ujemanja). Nerešljivost tega vozlišča pušča vprašanje odprto. Gotovo se pa vprašanje še nenaravno zaplete, če sprejmemo tradicionalno razlago pojava in moški spol v primeru 7a) vežemo na ženskega in ne na srednjega.

2. Dejstvo, da se srednji spol ednine dobro drži pri samostalnikih tipa *oknò*, ki zaznamujejo neživo, lahko le potrjuje vpliv zunanjih dejavnikov na spremembe v primerih 4) in 5), saj gre pri teh za tipološko slične samostalnike. Ko bi bila izguba srednjega spola organska, bi morala potekati v eno samo smer – žensko ali moško, medtem ko se v naših primerih zdi, da se prilagaja spolu romanskih ustreznic. Menim, da polariteta inovacija/ohranjanje, ki jo ti samostalniki srednjega spola izpričujejo, predstavlja dve plati pasivnega odziva slovničnega/nemotiviranega spola na dva nasprotujoča si dražljaja, ki ju predstavljajo zunanji modeli in sorazmerno strnjena lista domačih samostalnikov srednjega spola.

3. Drugačno vedenje samostalnikov *telè* (ki postane moškega spola) in *oknò* (ki ohranja srednji spol) daje prvi odgovor na podmeno različnega vplivanja naravnega spola v primerjavi s slovničnim spolom na poteke v nadiškem narečju. Odgovor je pravzaprav pričakovan, saj se izguba srednjega, nemotiviranega spola, povezuje s samostalniki, ki zaznamujejo živo in pri katerih pripadnost moškemu ali ženskemu spolu predpostavlja naravno motivacijo. V primerjavi z nepredvidljivim izidom spremembe spola pri srednjih samostalnikih tipa *oknò*, nam izid besed, ki zaznamujejo mlade živali, kaže dvojno rednost: izguba srednjega spola zadeva celo listo besedja in gre v eno samo smer, v moški spol. Čeprav nas videz vara, ker srednji samostalnik, ki zaznamuje neživo, s prehodom v ženski spol dobi končnico *-a*, medtem ko samostalnik, ki zaznamuje živo, ostane ob prehodu v moški spol oblikovno nespremenjen, je sprememba druge vrste gotovo bolj organska.

4. Iz spremembe spola pri srednjem samostalniku *telè* pa ničesar ne zvemo glede rastoče oblikovne razlike med ženskim in moškim spolom, ki jo opažamo v nadiškem narečju. Samostalniki srednjega spola na *-t-*, ki označujejo mlade živali (*žrebe, cibe*), ohranjajo svojo podobo kljub prehodu v moški spol. Ta rešitev bi se lahko še enkrat naslanjala na romanščino, kjer izrazi kot *pulcino, vitello* (ne pa

puledra) označujejo oba spola (*vitella* je prisiljen izraz, **pulcina* pa sploh manjka); podobno pozna furlanščina samo *polezzùt*. Ohranjanje neke nevtralne oblike (torej nediferencirane glede na moško in žensko sklanjo) pri imenih, ki označujejo mladiče, se zdi torej primeren odziv na sprejemanje moškega spola kot izražila za večspolskost.

5. Prvo vprašanje, ki ga odpira zadnji razdelek, zadeva spol samostalnikov, ki so »formalno« srednjega spola in ki se v množini ujemajo z ženskim. Primerjava nadiškega narečja z govori, za katere je značilna ista tipologija (prim. št. 6)), bi morala izhajati iz podmene, da so govori v stiku novotni v primerjavi z drugimi in da bi torej samo pri slednjih lahko preverjali stvarni obseg ujemanja z ženskim spolom. O »feminizaciji« nevtar naj bi torej govorili le v primeru, da je v konservativnem govoru ujemanje z ženskim spolom stalno, brez variacij.

6. Drugo vprašanje zadeva izgubo srednjega spola v imenih za mladiče. Dejstvo, da je ruščina ta imena avtonomno pretvorila v moški spol s procesom izpeljave (*telënok*, *porosënok*; prim. Stankiewicz, 145), nam svetuje veliko previdnost pri obravnavanju hipoteze romanskega vpliva na nadiško narečje in razširitev raziskave na splošnejše dejavnike, pomenske – kot npr. živost in čustveni odnos – ali širše kulturne, npr. v okviru sprememb v kmečki miselnosti ali celo njenem odmiranju ob hitrem zatonu te vrste dejavnosti.

ZNAKI IN KRAJŠAVE

Pri zapisu slovenskih narečnih izrazov smo se poslužili poenostavljene fonetične transkripcije. Krativec na koncu besede (npr. -à) označuje jakostni naglas, znotraj besede pa cirkumfleksiranost; akutiranost je označena z ostrivcem (-é, é-). Samoglasniki so dolgi v naglašanih zlogih znotraj besede in v končnih zlogih, kjer naglas ni jakosten. Furlanske besede so povzete po slovarju Nuovo Pirona (G. A. Pirona-E. Carletti-G. B. Corgnali, Il Nuovo Pirona, Udine 1935), le da smo končnico -e nadomestili z -a. Nekaj krajšav: Bibl. = bibliografija; Bud. = Budal (glej Bibl. Številke v okroglem oklepaju ob posameznih primerih so iz vprašalnice SLA, ki jo je uporabljala Budalova pri svoji raziskavi; če primera v vprašalnici ni, navajamo številko strani, kjer je primer zabeležen; -S = soglasniški končaj; Ž = ženski spol; M = moški spol; S = srednji spol; nad. = nadiško; ksl. = slovenski knjižni jezik; SSKJ = Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V, Ljubljana 1980–1991.

NAVEDENKE

BAUDOIN De COURTENAY, J., 1988: Materiali per la dialettologia e l'etnografia slava meridionale / Materiali za južnoslovansko dialektologijo in etnografijo. IV. Testi popolari in prosa e in versi raccolti in Val Natisone nel 1873 / Ljudska besedila v prozi in verzih, zbrana v Nadiških dolinah leta 1873. Inediti pubblicati a cura di / Pripravila za prvo objavo Liliana Spinozzi Monai con commento folklorico di / folklorni komentar prispeval Milko Matičetov. Trieste/Trst – San Pietro al Natisone/Špeter.

- BENACCHIO, R., 1994: Peculiarità morfosintattiche del dialetto resiano. *Problemi di morfosintassi delle lingue slave*. 4. Firenze. 223–243.
- BEZLAJ, F., 1977: *Etimološki slovar slovenskega jezika I (A–I)*. Ljubljana.
- 1982: *Etimološki slovar slovenskega jezika II (K–O)*. Ljubljana.
- BUDAL, L., 1980: *La varietà slovena di Mersino alto (Udine)*. Diplomska naloga (Università di Trieste. A.a. 1979–80). Tipkopolis.
- CHOMSKY, N., 1981: *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht-Holland/Cinnaminson-U.S.A.
- CRONIA, A., 1950: Contributi alla dialettologia slovena. *Slavistična revija* III/3–4. Ljubljana. 321–326.
- DE LEIDI, G., 1984: *I suffissi nel friulano*. Udine.
- FRANCESCATO, G., 1958: Il bilinguismo friulano-veneto (indagine fonologica). *Atti dell'Accademia di scienze, lettere e arti di Udine*. 1954–1957. Serie VI. Vol. XIV. Separat str. 5–29.
- 1966: *Dialettologia friulana*. Udine.
- FRANCESCATO, G. – SALIMBENI, F., 1976: *Lingua, storia e società in Friuli*. Udine.
- 1983: *Udine: la lingua*. Udine.
- MATIČETOV, M., 1992: Resia. I. Dimensione linguistica. *La cultura popolare in Friuli »Lo sguardo da fuori«*. Atti del Convegno di studio a c. di G. Fornasir e G.P. Gri (Accademia di Scienze, Lettere e Arti di Udine). Udine. 57–94.
- 1993: Per un resiano grammaticalmente corretto. *Fondamenti per una grammatica resiana*. Atti della Conferenza internazionale tenutasi a Prato di Resia (UD), 11–13 dicembre 1991, a c. di H. Steenwijk. Padova. 67–84.
- MOR., C. G., 1972: Appunti sull'ordinamento politico-amministrativo della Val Natisone e convali. *Val Natisone* (Numero unico). Udine. 39–48.
- MORATO, J., 1981: *Interferenca v govorih Nadiških dolin* Diplomska naloga. Izola, oktober 1981. Tipkopolis.
- NEWKLOWSKY, G., 1988: Zur Häufigkeit morphologischer Kategorien in slowenischen Prosatexten. *Sodobni slovenski jezik, književnost in kultura. Obdobja 8/Sodobnost*. Uredila B. Paternu in F. Jakopin. Ljubljana. 337–349.
- PISANI, V., 1971: *Glottologia indeuropea*. Torino.
- PRIESTLY, T. M. S., 1984: O popolni izgubi srednjega spola v slovenščini: raznodobna rekonstrukcija. *Slavistična revija* XXXII/4. Ljubljana. 357–372.
- RAFFO, A. M., 1972: Alcuni rilievi sulle parlate della Slavia Veneta, con particolare riguardo alla Val Natisone. *Val Natisone* (Numero unico). Udine. 149–173.
- RAMOVŠ, F., 1935: *Historična gramatika slovenskega jezika. VII. Dialekti*. Ljubljana.
- 1952: *Morfologija slovenskega jezika*. Ljubljana.
- RIEPI, P., 1939: *I dialetti sloveni della Val Natisone*. Diplomska naloga (Università di Bologna. A. a. 1938–39). Tipkopolis.
- SIMONE, R., 1990: *Fondamenti di linguistica*. Bari.
- SKUBIC, M., 1986: Interferenze linguistiche slavo-romanze: la lingua di »Novi Mata-

- jur«/Slovensko-romanski medsebojni jezikovni vplivi: jezik »Novega Matajurja«. *Linguistica* XXVI. 59–68.
- SPINOZZI, L., 1986: *Analisi di un corpus dialettologico inedito di J.I.A. Baudouin de Courtenay con speciale riguardo per il mutamento nel lessico*. Diplomska naloga (Università di Udine. A. a. 1985–86). Tipkopis.
- STANKIEWICZ, E., 1986: The Fate of the Neuter in the Slovene Dialects. *The Slavic Languages. Unity in Diversity* (E. Stankiewicz). Berlin. 143–52.
- TEKAVČIĆ, P., 1980: *Grammatica storica dell'italiano*. 3 voll. Bologna.
- TRAINA, A. – BERNARDI PERINI, G., 1982³: *Propedeutica al latino universitario*. Bologna.

Naj opozorim še na pravkar objavljeno knjigo, ki obravnava kategorijo spola v okviru jezikovnih stikov:

- MARINA CHINI, 1995: *Genere grammaticale e acquisizione. Aspetti della morfologia nominale in italiano L2*. Materiali Linguistici. Università di Pavia. Milano.

SOMMARIO

Il dialetto sloveno del Natisone (Udine, Italia) presenta fenomeni inerenti alla categoria del genere, che sembrerebbero denotare un suo progressivo adeguamento al modello friulano (della varietà cividalese), che correla fondamentalmente l'opposizione M-F alle uscite $-\emptyset$ e $-a$. La trattazione è condotta in chiave problematica e per ogni singolo fenomeno rinvia ad altre realtà del diasistema sloveno. Così, ad esempio, si pone l'interrogativo se la vitalità del neutro, che nel dialetto in parola è alquanto compromessa, sia tuttora testimoniata presso i dialetti contigui all'area tedescofona (data la larga sovrapponibilità dei due sistemi riguardo a questo punto) e presso le varietà centrali non esposte al contatto, e risulti invece inferiore nella fascia sloveno-ungherese. Nella misura in cui il grado di conservazione o di mutamento rilevabile al di fuori del nadiško non si può riportare ad influssi esterni, i risultati della presente ricerca andrebbero rivisti alla luce di principi generali che governano l'evoluzione linguistica.